

Baryt från Bölet

J. Edv. Edgren

To cite this article: J. Edv. Edgren (1901) Baryt från Bölet, Geologiska Föreningen i Stockholm Förhandlingar, 23:5, 322-328, DOI: [10.1080/11035890109444340](https://doi.org/10.1080/11035890109444340)

To link to this article: <http://dx.doi.org/10.1080/11035890109444340>

Published online: 06 Jan 2010.

Submit your article to this journal [↗](#)

Article views: 2

View related articles [↗](#)

Baryt från Bölet.

Af

J. EDV. EDGREN.

(Härtill tafl. 10).

Till Lunds Geologisk-Mineralogiska Institution ankommo för några år sedan på föranstaltande af dr MATS WEIBULL några vackra stuffer baryt från Bölet. Denna lokal, bekant för sina mäktiga lager af pyrolusit, är belägen i Udenäs socken, Skaraborgs län, c:a 1 mil norr om Karlsborg. Som nämnda baryts utbildningssätt och utseende är något afvikande från det vanliga, har den synts förtjäna en närmare undersökning.

Fyndorten och förekomstsättet beskriver TH. NORDSTRÖM i sin uppsats »Om Bölets brunstensgrufvor».¹ Han säger där: »Pyrolusiten förekommer... såsom bindemedel i en breccia bestående af glimmerskiffer, kalkspat, kvarts och äfven tungspat. Tungspat förekommer dock ej vid alla fyndställena, utan endast vid ett par, men där i ganska ansevärliga kvantiteter. De grufvor, där tungspaten hufvudsakligen träffats, äro Vretgrufvan samt Stora och Lilla Vifvet... Dessa tungspatsförekomster torde vara de största i Sverige och antagligen bland de större i Europa.»

De af mig undersökta stufverna tyckas vara bildade genom barytens utkristalliserande ur den af NORDSTRÖM omtalade breccian. På sin undre sida visa de nämligen lämningar af pyrolusit, å hvilken lagrat sig ett mer eller mindre tjockt täcke af

¹ Geol. Fören. Förh. 4 (1879): 8.

kristallinisk tungspat. Ur detta ha kristallindividerna skjutit upp, merendels bildande solfjäderformigt anordnade bladiga massor. Om stoffernas yttre lämna de denna uppsats vidfogade fotografierna en ganska god föreställning. Den ena, fig. A, tafl. 10, visar en yta bildad af kristallknippen, kringströdda i alla möjliga riktningar. Inom hvarje knippe äro kristallerna sins emellan parallelt anordnade, med orthopinakoiden utåt. Den andra fig. B, tafl. 10, visar en yta af något olika utbildning. Alla kristaller äro nämligen där lika orienterade, och detta på så sätt, att brachypinakoiden och prismat $n\{120\}$ komma till synes. Kristallindividerna äro därjämte trappstegsformigt anordnade efter det nämnda prismat, som hos ifrågavarande baryt alltid är starkt dominerande. En och samma stuff kan å olika ytor visa olika habitus, så att båda de ofvan beskrifna utbildningssätten sålunda kunna förekomma jämte hvarandra.

I ofvan lämnade beskrifning af stoffernas allmänna habitus såväl som vid den följande redogörelsen för kristallformerna begagnar jag mig af NAUMANN'S uppställning, (densamma som hos TSCHERMAK).¹ Enligt denna är nämligen tydligaste genomgången efter brachypinakoiden $b\{010\}$ och den mindre fullkomliga efter makrodomat $u\{101\}$. Ytornas namn äro hämtade från kolumnen *Gdt* i GOLDSCHMIDTS Index.²

De undersökta kristallindividerna äro starkt glänsande och hafva lämnat rätt goda mätningar, utom i de fall där ytorna varit alltför små.

Figur 1 visar den oftast uppträdande typen. Följande ytor äro kombinerade här:

Det rådande prismat $n\{120\}$, som afstympas dels af brachydomat $o\{011\}$, dels af brachypinakoiden $b\{010\}$, hvilken senare dock sällan blir synbar för blotta ögat. Till dessa sälla sig ofta äfven ett litet makrodomat $u\{101\}$. På grund af en trappstegsformig anordning af kristallerna äfven efter o är

¹ Lehrbuch d. Mineralogie, 4:e Aufl. 1891, s. 545.

² Index der Krystallformen der Mineralien I, s. 279.

det ej ovanligt, att denna förefinnes blott å ena ändan af kristallen.

Fig. 2 visar en annan ofta förekommande typ, som är något formrikare än föregående. Å denna äro prismat $n\{120\}$ och makrodomat $u\{101\}$ ungefär i jämvikt; brachydomat $o\{011\}$ är mycket litet. Däremot är brachypinakoiden $b\{010\}$ något starkare utvecklad än hos föregående, ja stundom lika mycket

Fig. 1.

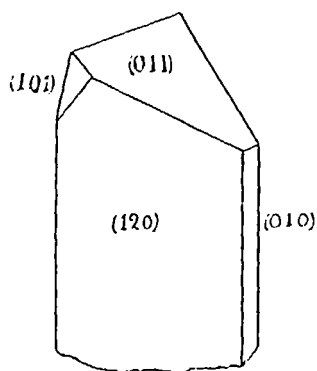
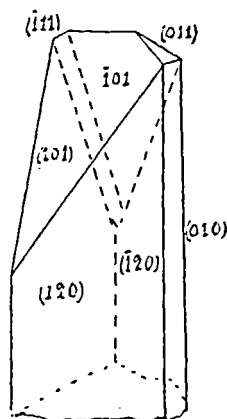

Fig. 2.

som prismat $n\{120\}$. Utom de nu nämnda ytorna förekommer hos kristaller af denna typ äfven grundpyramiden $z\{111\}$ och möjligen en, zonen $u:n$ tillhörig, pyramid, som dock ej knnats närmare bestämmas, enär den är synnerligen liten och glanslös.

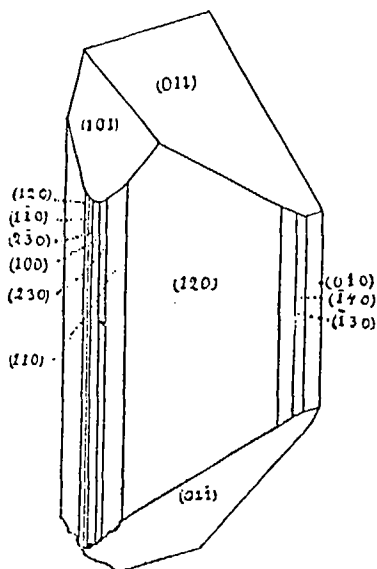
Oaktadt en prismatisk utbildning, med orthopinakoiden framåt, är den å stofferna vanligaste, äro dock för mätning användbara kristaller af denna typ (se fig. 3) ganska sparsamma. Hos några sådana, som jag varit i tillfälle att undersöka, har jag funnit följande ytformer:

Makrodomat $u\{101\}$, prismat $n\{120\}$, starkt utveckladt, samt grundprismat $m\{110\}$, hvilket dock framträder ganska otydligt, något som äfven är förhållandet med prismat $N\{230\}$. Som dessa senare ytor emellertid äro starkt glän-

sandé, ha de likväl lämnat rätt goda mättningsresultat. Annat är däremot förhållandet med orthopinakoiden $a(100)$. Den förefinnes väl, men som ytan i reflexionsgoniometer aldrig lämnat tydlig bild, utan endast skimmer, kan mätningen naturligtvis ej göra anspråk på större noggrannhet.

Den i fig. 3 afbildade kristallen, som är en representant för den nu omtalade typen, är dock egendomlig i så måtto, att den

Fig. 3.

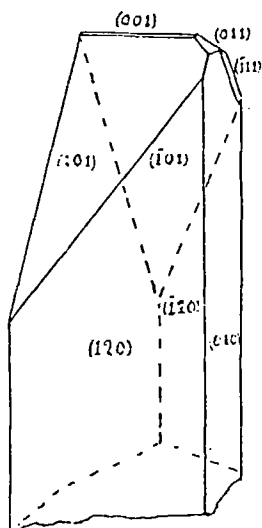
kan anses som en kombination af denna typ med den hos ifrågasvarande baryt vanligaste d. v. s. vår typ 1. Vidare anmärkningsvärdt är, att inom prismazonen hos denna kristall förekomma flera ytor än hos något annat exemplar. Här ha nämligen funnits:

$n\{120\}$, förhärskande, grundprismat $m\{110\}$, $N\{230\}$, $X\{130\}$, $L\{140\}$, samt båda pinakoiderna $a(100)$ och $b(010)$.

Basis $c(001)$, som blott iakttagits å två kristaller tillhöriga typ 2, nämligen de i följande vinkeltabell med N:o 6 och N:o 8 betecknade, är liten och obetydlig. Bäst framträder den

hos senare kristallen (se fig. 4), som är en särdeles vacker glänsande indiivid, väl utvecklad å båda ändarna.¹

Fig. 4.

Å baryten från Bület ha sålunda observerats följande ytfomer:

$$\begin{aligned}
 c &= (001) \quad oP \\
 b &= (010) \quad \infty \check{P}_{\infty} \\
 a &= (100) \quad \infty \check{P}_{\infty} \\
 m &= (110) \quad \infty P \\
 N &= (230) \quad \infty \check{P}_{\infty/2} \\
 n &= (120) \quad \infty \check{P}_2 \\
 X &= (130) \quad \infty \check{P}_3 \\
 L &= (140) \quad \infty \check{P}_4 \\
 o &= (011) \quad \check{P}_{\infty} \\
 u &= (101) \quad \check{P}_{\infty} \\
 z &= (111) \quad P
 \end{aligned}$$

De vid mätning erhållna vinkelvärdena finnas sammanställda i tabellen å följande sida. De beräknade värdena ha hämtats från

¹ Å figuren har dock blott ena ändan aftecknats.

FLINKS uppsats »Baryt från Nordmarken».¹ För ytorna (130) och (230), som ej funnits å de af honom undersökta kristallerna, har jag beräknat vinkelvärdena utgående från de i tabellen med * betecknade.

Lunds Geologisk-Mineralogiska Institution i maj 1901.

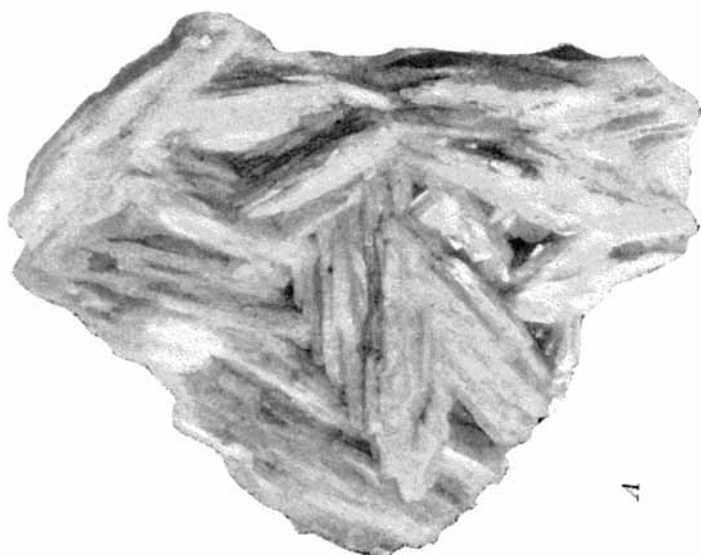
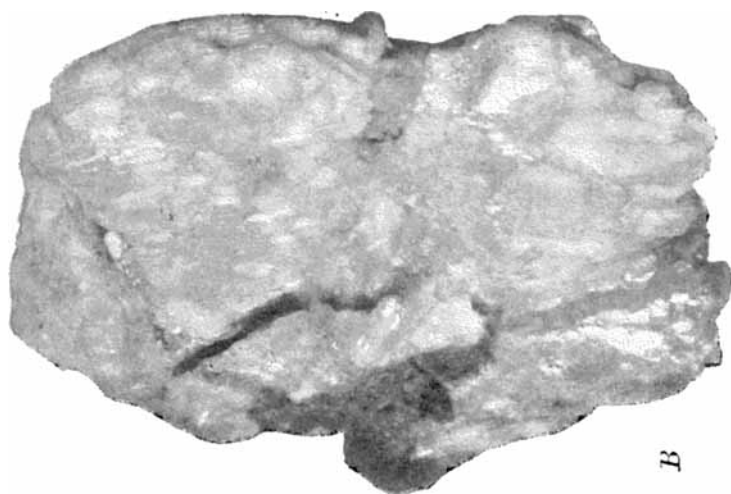
¹ Bihang till K. Sv. Vet.-Akad. Handl. Bd 13. Afd. 7. Min. notiser N:o 30.

Vinkel tabell.

Vinklarnas		Beräk- nadt.	O b s e r v e r a d t										Medium.
Namn.	Indices.		Kristall N:o 1.	Kristall N:o 2.	Kristall N:o 3.	Kristall N:o 4.	Kristall N:o 5.	Kristall N:o 6.	Kristall N:o 7.	Kristall N:o 8.	Kristall N:o 9.		
<i>b : L</i>	(010) : (140).	21°56'	—	—	—	{21°59'} {21°54'} {28°5'}	—	—	—	—	—	21°55'30"	
<i>b : X</i>	(010) : (130).	28°10'35"	—	—	—	{28°13'} {38°48'} {37°48'}	—	—	—	—	—	28°9'	
<i>b : n</i>	(010) : (120).	38°50'50"	39°1'	{38°56'30"} {38°58'}	{39°24'} {39°36'}	{38°48'} {37°48'}	{39°1'} {38°50'}	{39°4'} {38°44'} {58°17'} {59°2'}	{39°15'} {38°48'} {38°30'} {39°0'}	—	—	38°53'34"	
<i>b : m</i>	(010) : (110).	58°9'45"	—	—	—	57°59'	58°4'	—	—	—	{57°56'} {58°11'} {67°32'} {67°25'}	58°14'50"	
<i>b : N</i>	(010) : (230).	67°31'20"	—	—	—	{67°8'} {67°23'} {62°26'} {52°17'}	67°29'	—	—	—	—	67°23'24"	
<i>b : o</i>	(010) : (011).	52°41'	—	52°59'	—	—	52°34'	{52°27'} {52°29'}	—	52°45'	—	52°33'51"	
<i>u : n</i>	(101) : (101).	101°40'	101°41'	—	101°39'	—	101°42'	101°40'	101°43'	—	—	101°41'	
<i>u : z</i>	(101) : (111).	25°41'50"	—	—	25°42'30"	—	—	{25°37'} {25°41'}	—	—	—	25°40'10"	
<i>u : c</i>	(101) : (001).	50°50'	—	—	—	—	—	{51°8'30"} {50°39'30"} {50°51'}	{50°50'} {50°51'}	—	—	50°52'45"	

K. O. SEGERBERG fotogr.